

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37. 371. 615.1

Ліана Буданова

Національний фармацевтичний університет

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФАРМАЦІЯ» У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Проаналізовано моніторинг якості базових знань студентів, які навчаються за фармацевтичним спрямуванням в університетах східноєвропейських країн. Наголошено, що якісний рівень підготовки студентів прямо залежить від сукупності знань, умінь і навичок.

Моніторинг якості базових знань майбутніх фахівців фармацевтичного спрямування є частиною системи контролю та управління якістю фармацевтичної освіти. Нині контроль якості вищої фармацевтичної освіти та пов'язані з цим моніторингові дослідження на національному рівні в тій чи іншій формі реалізовані в багатьох східноєвропейських країнах.

Ключові слова: моніторинг, базові знання, рівень підготовки, дослідження, контроль, східноєвропейські країни.

Постановка проблеми. В Україні, як і в інших розвинених країнах світу, вища освіта визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти визначені Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України.

Підготовка фахівців для галузі охорони здоров'я завжди привертала увагу педагогів і в Україні, і за її межами, ураховуючи критичність щодо професійної помилки провізорів, лікарів. Саме в системі підготовки фармацевтичних (медичних) кадрів зароджувалися, апробувалися, а згодом поширювалися на інші сфери професійної освіти інноваційні методи навчання та моніторингу знань. Сьогодні в Україні відсутні комплексні педагогічні дослідження з проблеми моніторингу якості базових знань фармацевтів [1, 8–9].

Аналіз актуальних досліджень. Упровадження моніторингу в освіті України досліджують науковці: проблеми моніторингу у вищому навчальному закладі (І. Булах, Н. Байдацька, В. Горб, А. Денисенко, С. Костогриз, Г. Красильникова, Т. Лукіна, М. Мартиненко, М. Миронова, О. Островерх, С. Сіліна, М. Скиба, Г. Цехмістрова). Проблему становлення моніторингу якості освіти у світовій практиці досліджувала О. Локшина. Поняття педагогічного моніторингу вивчається в працях В. Бикової, М. Болгарової, Б. Бодрякова, Н. Вербицькова, Г. Єльнікова, Є. Заїки, Н. Морзе, В. Полонського та інших. Проблеми моніторингових досліджень

у галузі освіти висвітлено в працях вітчизняних і зарубіжних авторів: А. С. Белкіна, Б. Блума, Дж. Вілмута, М. І. Грабара, Т. Гусена, А. П. Качалова, О. Локшиної, Т. О. Лукіної, О. Ляшенка, А. Н. Майорова, Е. Нарді, О. О. Патрикеевої, В. М. Приходька, В. Г. Попова, Р. Торндайка та ін.

Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців висвітлюються у роботах таких учених, як Л. Артемчук, В. Бондар, М. Євтух, Л. Кайдалової, А. Котвіцької, О. Коваленко, Н. Кузьміна, М. Лазарев, В. Ледньов, П. Лузан, В. Манько, О. Мороз, К. Платонов та ін. Проблемам підготовки фахівців для фармацевтичної галузі присвячено наукові праці І. Булах, Л. Галій, В. Назаркіної, С. Огарь, І. Светочевої, В. Черних.

Мета статті – дослідити основи моніторингу якості базових знань студентів спеціальності «Фармація» вищих навчальних закладів східноєвропейських країн.

Виклад основного матеріалу. Питанням якості навчальних досягнень студентів займається багато дослідників. У своїх працях В. Архангельський, В. Безпалько, В. Галузинський, В. Кальней, Д. Карєва, І. Лернер, М. Скаткін, С. Шишов розкрили сутність і зміст поняття «якість».

Для сучасної людини і суспільства в цілому якість є фундаментом, визначальним способом життя, соціальною та економічною основою для розвитку.

У роботі Н. А. Селезньової, А. І. Субетто під якістю розуміється «складна філософська, системна, економічна і соціальна категорія, яка розкривається через систему визначень, що відбивають єдність системно-структурного й цілісно-прагматичного аспектів». Така складна побудова визначення категорії якості порівняно навіть із філософським словником, а також і дальший коментар за текстом монографії, на жаль, не дає додаткової конкретної інформації для його розуміння. Філософське визначення поняття «якість» варто конкретизувати для освітньої сфери шляхом введення таких понять, як «якість освіти», «якість навчання», «якість знань», «якість педагогічного процесу в усіх його компонентах», «стандарти якості», «експертиза якості», «критерії якості» тощо.

Як стверджено в роботі М. Б. Челешкової, Г. С. Ковалевої, серед теоретиків і практиків із проблем якості немає єдності. «Іноді категорію якості ототожнюють з повнотою знань і їхньою глибиною, де повнота трактується як здатність студента відтворювати ознаки досліджуваного предмета, необхідні й достатні для розуміння його сутності. В інших випадках під якістю знань розуміється їхня узагальненість – розуміння сутності знання зі зв'язку його ознак, його ідеї, концепції».

У роботі Д. Ш. Матрос, Д. М. Полева, М. М. Мельникова «Управління якістю освіти на основі нових інформаційних технологій і освітнього моніторингу» запропоновано під якістю освіти «розуміти співвідношення мети й результату, міру досягнення мети!». Таким чином поняття «якість

освіти» звужують до поняття «якість підготовки». Причому синонімом цього поняття стає поняття «навчальні досягнення».

М. Челішкова та Г. Ковалева, обговорюючи проблему визначення поняття «якість», дають визначення «якості підготовки» як сукупності істотних характеристик знань і умінь, які сприяють диференціації тих, кого навчають, з однаковим рівнем підготовки. Дуже часто автори оцінку якості освіти розглядають однобічно, тобто насамперед замикаються на зборі інформації про навчальний процес і його результати. Причому перелік показників і методи їх аналізу в різних країнах різні. Однак для практичних цілей під якістю освіти вирішили розуміти «якісні зміни» в навчальному процесі й у середовищі, що оточує того, кого навчають, які можна отождествити як поліпшення знань, умінь і цінностей, що здобуваються тим, кого навчають, по завершенню визначеного етапу.

Гарантування якості забезпечується результативною системою моніторингу. Система внутрішнього моніторингу має надавати звіти про хід навчального процесу, дані про успішність, відсів випускників, їхнє працевлаштування. Використовуючи ці дані, можна простежити за всім процесом підготовки, починаючи від прийому й закінчуючи випуском. Реалізація поставлених цілей може бути виміряна в будь-який час.

У нашій країні найчастіше говорять про рівень підготовки студентів. Під цим розуміють сукупність знань, умінь, навичок, освоєних тими, кого навчають. Разом із тим, активно обговорюється проблема атестації (акредитації) вишів, вводяться державні стандарти вищої освіти, які піднімають питання про нормативи якості, про методи, за якими це можливо виміряти.

Отже, проблема оцінки якості впирається в проблему визначення цього поняття, а також способів вимірювання параметрів основних компонентів навчального процесу, від яких залежить якість.

На сьогодні в Україні найбільше уваги приділяється дослідженню моніторингу якості освіти. М. Барна та О. Гірний визначають моніторинг як безперервне відстеження стану та якості системи освіти, окремих її елементів, насамперед, навчальних досягнень. Наголошуючи при цьому, що моніторинг якості освіти – один із найважливіших елементів системи освіти.

Моніторинг якості освіти – це циклічна інформаційна система, що постійно оновлюється й поповнюється на основі безперервного спостереження, оцінювання й порівняння існуючого стану об'єкта із запланованим за визначеними критеріями для управління, поточної регуляції та подальшого прогнозування розвитку процесів, що досліджуються. Якість освіти залежить від швидкого виявлення й підсилення слабких ланок освітнього процесу, реагування на зміни в житті й потреби суспільства щодо освіти, тобто функціонування постійного моніторингу якості всіх складових освітнього процесу.

Мету освітнього моніторингу дослідники вбачають у формі організації, зборі, збереженні, обробці й поширенні інформації про діяльність педагогічної системи, у забезпеченні безперервного спостереження за її станом і прогнозуванні її розвитку.

Починаючи з другої половини XX ст., засновано міжнародні організації, що займаються проблемами моніторингових досліджень у освіті:

- Інститут освіти ЮНЕСКО (Гамбург);
- Міжнародний центр педагогічних досліджень;
- Міжнародна асоціація з оцінювання шкільної успішності (IEA);
- Міжнародна асоціація з оцінювання якості освіти (IAEA);
- Міжнародний інститут планування освіти (MIPO).

Вивчення широкої джерельної бази (дисертації, монографії, навчальні посібники, статті, матеріали конференцій) не дає уявлення про цілісну систему моніторингу базових знань студентів фармацевтичного спрямування в університетах країн східної Європи як процесу.

Необхідність глибокого вивчення зарубіжної вищої фармацевтичної освіти значною мірою зумовлена нагальною вимогою часу – вийти на вищий світовий рівень розвитку фармацевтичного сектору. Тому, важливого значення набуває аналіз позитивного досвіду реформування зарубіжної вищої фармацевтичної освіти.

Інтеграція вищої фармацевтичної освіти в європейський освітній простір зумовлює необхідність упровадження системи професійної підготовки фахівців фармацевтичного профілю на всіх рівнях відповідно до європейських норм і стандартів в освіті та науці, яка ґрунтуватиметься на передовому вітчизняному досвіді й досвіді країн світу. Таким чином, потрібна нова система професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю, яка матиме інноваційний характер, надасть можливості цілісної, інтегрованої педагогічної системи, яка відображатиме зміст професійної діяльності майбутнього фахівця, взаємозв'язки й залежність складових педагогічної системи.

Близьким для України є досвід східноєвропейських країн, які вже багато років розвиваються в умовах ринкової економіки, налагоджуючи форми співпраці в межах «загальноєвропейського дому» та інтегруючи багатоукладну економіку у світовий ринок. Дослідження закордонного досвіду моніторингу якості базових знань студентів спеціальності «Фармація» потрібне для того, щоб успішно використовувати раціональні й оптимальні досягнення, які здобула світова педагогічна практика в процесі будівництва національної фармацевтичної освіти в Україні.

Фармація – це галузь системи охорони здоров'я, а фармацевти та провізори – це професіонали, які працюють у сфері охорони здоров'я та допомагають людям зберігати задовільний стан здоров'я, запобігати

хворобам і, за необхідності, дають поради щодо призначення лікарських засобів, найбільш ефективного їх використання [5, 738].

Важливо зазначити, що фармацевтична галузь є складовою частиною системи охорони здоров'я й посідає особливе місце у сфері інтелектуальної та виробничої сфери людства. Фармацевтична галузь представлена таким чином: заводи, фармацевтичні фірми, фабрики, контрольно-аналітичні лабораторії, аптечні структури, оптові фірми [6, 7]. Кількість провізорів складає в Болгарії – 7,114 на 7,6 мільйонів населення, Польщі – 22,634 на 38,1 мільйонів населення, Румунії – 14,392 на 21,5 мільйонів населення, Словенії – 1,604 на 5,4 мільйонів населення, Угорщині – 7,850 на 10 мільйонів населення, Чехії – 6,278 на 10,5 мільйонів населення [10].

Моніторинг якості базових знань майбутніх фахівців фармацевтичного спрямування є частиною системи контролю та управління якістю фармацевтичної освіти [3, 8–9]. Нині контроль якості вищої фармацевтичної освіти та пов'язані з цим моніторингові дослідження на національному рівні у тій чи іншій формі реалізовані в багатьох східноєвропейських країнах: Польщі, Болгарії, Чехії та ін.

У країнах центральної та східної Європи існує мережа агентств гарантії якості вищої освіти –CEE Network (the Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education).

Необхідність створення Мережі агентств гарантії якості у вищій освіті країн Центральної та Східної Європи вперше обговорювалася в Будапешті (Угорщина) у листопаді 2000 р. Рішення про створення мережі було прийнято 13 жовтня 2001 в м. Краков, Польща. Формально мережа була створена 19 жовтня 2002 у Відні (Австрія). Мережа агентств гарантії якості вищої освіти – неурядова та некомерційна організація [4, 35].

Мережа агентств гарантії якості вищої освіти має такі цілі: поширювати позитивний досвід і стимулювати співпрацю серед агентств – учасників; обмінюватися інформацією про історію розвитку, цілі, процедури й результати діяльності агентств-учасників; рекомендувати спеціалістів для роботи в експертних комісіях; служити інформаційним центром для публікації матеріалів із гарантії якості вищої освіти країн Центральної та Східної Європи.

До складу Мережі агентств гарантії якості вищої освіти входять 20 організацій з 16 країн Центральної та Східної Європи: Албанія, Австрія, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Латвія, Литва, Македонія, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Чехія, Естонія.

У європейських країнах східного регіону можна виділити такі основні процедури контролю якості фармацевтичної освіти з боку державних органів [9]:

- ліцензування;
- оцінка (атестація);
- акредитація.

Ліцензування та акредитація проводяться державними або іншими органами на основі заздалегідь встановлених критеріїв, Навчальні програми повинні відповідати певним вимогам. Атестація може ґрунтуватися на джерелах інформації широкого спектру, і до неї можуть бути залучені як місцеві, так і запрошені фахівці, її головною метою можуть бути як процеси, так і результати[8].

Наприклад, у Чехії є Агентство з акредитації, мета якого полягає у проведенні акредитації вищих навчальних закладів і здійснення регулярного моніторингу освітніх послуг. Вищі навчальні заклади фармацевтичного та медичного спрямування контролюються та атестуються Чеської інспекцією вищих навчальних закладів. За власним бажанням моніторинг може бути проведений незалежними експертами. У Словенії вищі навчальні заклади спільно засновують Комітет з оцінки якості вищої освіти та самі здійснюють нагляд. У Польщі відповідно до Закону «Про вищу освіту» вищі навчальні заклади самостійно здійснюють моніторинг якості освіти. При цьому польська Рада з питань вищої освіти пропонує три рівні оцінки: акредитований статус, базовий рівень якості й вищий рівень якості. Процедура акредитації вищих навчальних закладів також була введена в Угорщині та Хорватії. Так, у Хорватії кожні п'ять років експертна комісія, що призначається міністерством науки і техніки, оцінює рівень якості й ефективності викладання, а також наукову та професійну діяльність навчального закладу [4, 29–32].

Система моніторингу базових знань (професійної компетентності) забезпечує захист населення від некваліфікованих дій некомпетентного фахівця та захист самого фахівця в умовах ринкових відносин є гарантією від дискримінації за ознаками статі, раси, походження тощо [2, 47].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, якість знань є досить вагомою складовою якості освіти, що дозволяє виявляти слабкі місця й коригувати поточну діяльність навчального процесу.

Моніторинг якості освіти є частиною системи контролю та управління якістю освіти в країнах східної Європи. Нині контроль якості вищої фармацевтичної освіти та пов'язані з цим моніторингові дослідження на національному рівні в тій чи іншій формі реалізовані в багатьох країнах. Фармацевтичні школи зарубіжних країн підлягають регулярному зовнішньому оцінюванню або проходять акредитаційні процедури.

Аналіз філософських, педагогічних, психологічних і фармацевтичних, медичних джерел із проблеми дослідження дав змогу дослідити основи моніторингу якості знань майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у східноєвропейських вищих навчальних закладах; схарактеризувати систему моніторингу якості професійної підготовки фармацевтів за кордоном – для визначення тенденцій розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемчук Л. М. Нові підходи до системи оцінювання знань / Л. М. Артемчук, І. Є. Булах, Т. І. Жегрій // Сучасні підходи до організації навчального процесу : матеріали навч.-мет. конференції. – К. : НМУ. – 1995. – С. 8–9.
2. Булах І. Є. / Система управління якістю медичної освіти в Україні : монографія / І. Є. Булах, В. Ф. Волосовець, Ю. В. Вороненко. – Д. : «АРТ-ПРЕС», 2003. – 212 с.
3. Булах І. Є. Основи педагогічного оцінювання / І. Є. Булах. – К., 2006. – 300 с. – (Частина 1).
4. Кайдалова Л. Г. Качество образования : методичні рекомендації / Л. Г. Кайдалова, Л. Г. Буданова, Т. И. Козлова. – Х. : НФаУ, 2009. – 34 с.
5. Фармацевтична енциклопедія / Голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних. – К. : МОРИОН, 2005. – 848 с.
6. Черних В. П. Проблеми підготовки фармацевтичних кадрів в Україні / В. П. Черних // Вісник фармації. – 1998. – № 2. – С. 3–8.
7. Quality education and competencies for life / Workshop 3 // Background Paper. – 2004. – Р. 6.
8. Anderson C. The Who UNESCO FIP pharmacy education taskforce: enabling concerted and collective global action / C. Anderson, I. Bates, D. Beck et al // *J Pharm Educ.* – 2008. – № 72 (6). – Article 127.
9. Currie B. L. International Pharmacy Educational and Research Relationships: Past and Future for AACP Members / B. L. Currie, R. Sagraves, J. O. Dean. – 2012.
10. Стратегия развития фармацевтического образования в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.provisor.com.ua.archive/2006/N1/art_09.htm.

РЕЗЮМЕ

Буданова Лиана. Мониторинг качества базовых знаний студентов специальности «Фармация» в высших учебных заведениях восточноевропейских стран.

Проанализован мониторинг качества базовых знаний студентов, обучающихся по фармацевтическому направлению в университетах восточноевропейских стран. Отмечено, что качественный уровень подготовки студентов напрямую зависит от совокупности знаний, умений и навыков.

Мониторинг качества базовых знаний будущих специалистов фармацевтического направления является частью системы контроля и управления качеством фармацевтического образования. Сейчас контроль качества высшего фармацевтического образования и связанные с этим мониторинговые исследования на национальном уровне в той или иной мере реализованы во многих западноевропейских странах.

Ключевые слова: мониторинг, базовые знания, уровень подготовки, исследования, контроль, восточноевропейские страны.

SUMMARY

Budanova L. Monitoring of basic knowledge quality for students training in specialty “Pharmacy” in higher educational establishments of Eastern Europe.

We have analyzed the monitoring of basic knowledge quality for students training in specialty “Pharmacy” in higher educational establishments of Eastern Europe.

It has been emphasized that the quality of students’ training depends on a combination of knowledge, skills and abilities. Training educators for health sphere always attracted attention both in Ukraine and abroad, and received critics of professional errors pharmacists and doctors. It is arosed in the system of pharmaceutical (medical) personnel training, involved and later spread to other areas of professional education innovative

teaching methods and monitoring knowledge.

Integration of higher pharmaceutical education to European educational space leads the introduction of professional training of pharmacy students at all levels according to the European norms and standards in education and science, which will be based on the best national practices and experiences around the world. It is necessary for Ukraine to study the experience of Middle Eastern countries that have been for many years developing market economy, establishing forms of cooperation within the “common European home” and a mixed economy integrating into the global market.

In Central and Eastern Europe a network of agencies that guarantee the higher education quality – CEE Network (the Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education). The need to create a network of quality assurance agencies in higher education in Central and Eastern Europe was first discussed in Budapest, Hungary in November 2000. The establishment of the network was made October 13, 2001 in Krakow, Poland.

The Monitoring of the basic knowledge quality for future professionals in Pharmacy is a part of the quality control and pharmaceutical education. Now checking the quality of higher pharmaceutical education and related monitoring studies at national level in different forms is implemented in many Eastern European countries.

Key words: *monitoring, basic knowledge, level of training, research, monitoring, Eastern European countries.*